

EEN SYSTEEMBENADERING VAN OUDERBETROKKENHEID

Samenvatting: een systeembenadering van ouderbetrokkenheid

Een IKC biedt kinderen een totaalaanbod in cognitief, sociaal-emotioneel, cultureel en fysiek opzicht, op basis van één pedagogische visie. Om deze kansen ook écht aan kinderen te kunnen bieden, moeten de verhouding kind-professional-ouder goed op elkaar aansluiten. De systeembenadering gaat uit van deze samenhang. Dat betekent een ruimere en andere opvatting van ouderbetrokkenheid. Daar waar de focus de afgelopen jaren lag op het versterken van onderwijskundig partnerschap (professional-ouder), verschuift die nu naar creëren van sterke systemen met en rondom het kind. De gemeente wil vanuit de kracht vanuit de basis-gedachte onderwijs- en kinderopvangorganisaties zelf de ruimte bieden om te onderzoeken waar binnen de IKC's mogelijkheden zitten om deze banden te versterken. De subsidie Kansen voor Kinderen geeft vervolgens mogelijkheden om voor de uitwerking van deze plannen middelen aan te vragen. De IKC-Commissie kan de plannen en de progressie beoordelen en volgen.

1. Ouderbetrokkenheid tot nu toe

2012: In 2012 is ouderbetrokkenheid op grond van de 'Bestuursafspraken VVE' met het Rijk voor het eerst expliciet op de gemeentelijke agenda gezet. Op grond van deze bestuursafspraken toetste de onderwijsinspectie op een aantal IKC's de stand van zaken met betrekking tot ouderbetrokkenheid.

2017: In 2017 werd de gemeentelijke notitie ouderbetrokkenheid vastgesteld. Ouderbetrokkenheid werd in deze notitie als volgt gedefinieerd:

'Er is sprake van ouderbetrokkenheid als uit het gedrag van ouders blijkt dat zij zich (mede) verantwoordelijk voelen voor de schoolontwikkeling van hun kinderen. Ouderbetrokkenheid gebeurt vooral thuis en levert een grote bijdrage aan de ontwikkeling van het leersucces van kinderen. Ouders en leerkrachten hebben hierin een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van het kind en vullen elkaar aan. Dit maakt ouderbetrokkenheid van groot belang voor alle leerlingen.'

Naar aanleiding van deze notitie werd in de periode 2015-2019 de Stichting Actief Ouderschap ingezet op circa 25 IKC's/scholen. Centraal in de aanpak van deze stichting stond de bewustwording van de kracht en de verschillende vormen van ouderbetrokkenheid. Elke vorm van ouderbetrokkenheid vraagt een andere benadering.

2019: Om de effecten van de inzet van Stichting Actief Ouderschap in kaart te brengen heeft Oberon in 2019 een evaluatieonderzoek uitgevoerd naar ouderbetrokkenheid in Leeuwarden. De belangrijkste conclusie uit dit onderzoek was dat er meer nadruk op het verbeteren van onderwijskundig partnerschap van ouders zou moeten worden gelegd in plaats van op ouderparticipatie. Het verschil hiertussen wordt in het volgende hoofdstuk uitgelegd. Om deze conclusie uit het onderzoek uit te werken heeft Peter de Vries na aanbesteding in 2019 de opdracht gekregen om op Leeuwarder IKC's de mate van ouderbetrokkenheid per locatie te onderzoeken en aanbevelingen te doen. De Vries scant het hele IKC op ouderbetrokkenheid. Hij maakt daarbij onder andere gebruik van een *mystery guest* en enquêtes onder ouders, professionals en kinderen. Vervolgens legt hij zijn bevindingen aan hen voor. Daarna wordt een plan van aanpak geformuleerd waar het IKC mee aan de slag gaat.

2022: Tot nu toe hebben 12 IKC's meegedaan aan deze trajecten. De aanpak wordt over het algemeen als verfrissend, verhelderend en gedegen ervaren. Door de coronapandemie liepen deze trajecten wel vertraging op omdat er niet of nauwelijks live bijeenkomsten gehouden konden worden. De laatste trajecten zullen voor april 2023 worden afgerond.

2.1 Verschil tussen ouderbetrokkenheid en -participatie

In de literatuur en de praktijk wordt onderscheid gemaakt tussen ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie. Bij ouderparticipatie gaat het om actieve deelname van ouders aan activiteiten op de kinderopvang of school. Het kan gaan om informele vormen van ouderparticipatie, zoals het leveren van hand- en spandiensten, en om formele vormen, zoals zitting hebben in ouderraad, medezeggenschapsraad of schoolbestuur. Hand- en spandiensten die ouders aan de school leveren, hebben weinig tot geen invloed op de ontwikkeling van het kind.

Ouderbetrokkenheid kan zowel thuis als op de kinderopvang of school/IKC plaatsvinden. Voorbeelden van ouderbetrokkenheid thuis zijn voorlezen, rijmen of gesprekjes voeren over school. Ouders laten hun betrokkenheid bij het kindercentrum of de school zien door naar rapportbesprekingen en ouderavonden te gaan. Hierbij gaat het in de kern om de mate waarin ouders hun kind ondersteunen en stimuleren in hun ontwikkeling.

Het verschil tussen ouderbetrokkenheid en ouderparticipatie kan nog verder worden verfijnd.¹ Ouderbetrokkenheid valt in dit onderscheid samen met onderwijskundig partnerschap en kan dus opgesplitst worden in pedagogisch en didactisch partnerschap. Pedagogisch partnerschap gaat over verbindingen tussen ouders en school waar het gaat over opvoeding en gedrag. Dit gaat over algemene zaken zoals normen en waarden op school en thuis, maar ook over de gezamenlijke aanpak van individuele kinderen. Didactisch partnerschap is gericht op het ondersteunen van het kind door ouders goed te informeren en in te schakelen bij het leerproces van hun kind. Maatschappelijk partnerschap kijkt breder dan de school en richt zich op de vraag hoe de school of het IKC kan samenwerken met anderen in de wijk, ten behoeve van het kind.

2. Naar een systeembenadering van ouderbetrokkenheid

De gemeentelijke inzet op ouderbetrokkenheid heeft ouders en professionals bewuster gemaakt van het belang van ouderbetrokkenheid. Maar dit kan nog verder uit worden gediept.

Het staat buiten kijf dat de invloed van ouders op de ontwikkeling van hun kind zeer groot is. In het ecologische model van Bronfenbrenner zitten ouders in de directe leefomgeving van het kind.² Maar ook school maakt deel uit van het microsysteem rond het kind. Met de ambities die de gemeente Leeuwarden heeft om de kansen voor kinderen te vergroten, zal zij moeten blijven inzetten op het vergroten en versterken van de relaties tussen school (professionals), ouders en kind, zodat ouderbetrokkenheid als beschermende factor tot zijn recht komt. Er is wel verschil in wat ieder kind, iedere ouder en iedere professional nodig heeft. Dit wordt hierna uitgelegd.

3.1 De behoeften van het kind

Een kind heeft een existentiële loyaliteit naar ouders. Vanuit de loyaliteitstheorie van Nagy zal een kind altijd op zoek zijn naar verbinding met en versterking van de band met ouders. Professionals zullen die loyaliteit en daarmee het vertrouwen van een kind moeten verwerven. Echter, zonder die betrokkenheid zal een kind zich in de meeste gevallen niet goed ontwikkelen en gaan uiten in psychosociale problematiek.³ Die vertrouwensband is dus wezenlijk.

Een ander invalshoek is in hoeverre kinderen betrokken worden bij hun eigen leerproces en hun cognitieve, sociaal-maatschappelijke ontwikkeling. Daaraan vast hangt ook in hoeverre ze serieus mee mogen denken of zelfs meebeslissen in het reilen en zeilen op het IKC. Dat is niet per se leeftijdsgebonden. Peuters leren bijvoorbeeld hoe groepsdynamiek werkt en mogen daarmee

¹ Stichting Actief Ouderschap, zie: <https://www.actiefouderschap.nl/wp-content/uploads/2017/03/Matrix-Actief-Ouderschap-2016.pdf>

² Zie: de ecologische systeemtheorie van Bronfenbrenner, 1979.

³ Peter de Vries, 2022. Peter de Vries is zelfstandig expert ouderbetrokkenheid en doet promotieonderzoek over ouderbetrokkenheid bij Prof. Dr. Cok Bakker (Universiteit Utrecht)

experimenteren. Kleuters krijgen verantwoordelijkheidsbesef als ze hulpje mogen zijn. Kinderen uit de midden- en bovenbouw kunnen meedenken over het hoe en waarom van de leerstof en meebeslissen over bijvoorbeeld schoolreisjes, een voorstelling die gemaakt wordt of de inrichting van hun IKC.

De zelfdeterminatietheorie van Ryan en Deci vormt ook een uitleg van wat kinderen nodig hebben om zich goed te kunnen ontwikkelen. Er moet namelijk voldaan zijn aan drie psychologische basisbehoeftes, namelijk competentie (*the need to feel affectenc and mastery*), autonomie (*the need to self-regulate one's experiences and actions*) en relatie (*feeling socially connected*). De theorie gaat ervan uit dat deze behoeften essentieel zijn: het ontbreken van het gevoel 'het' te kunnen, zelf dingen te kunnen invullen op bepalen en in verbinding te staan met andere mensen, zal negatieve effecten hebben op de ontwikkeling.⁴ Zowel ouders als professionals kunnen op deze behoeften inspelen.

3.2 De rol van ouders

Over de effecten van ouderbetrokkenheid op leerprestaties valt in harde cijfers moeilijk iets te zeggen. Dit komt vooral doordat er door methodologische verschillen moeilijk harde uitspraken kunnen worden gedaan: vanuit theoretisch oogpunt en met voorzichtige interpretaties van het gedane onderzoek is echter wel te zeggen dat ouderbetrokkenheid positieve effecten heeft voor het leren en ontwikkelen van kinderen.⁵ In het bijzonder blijkt dat reële hoge verwachtingen van ouders ten aanzien van hun kinderen en hun waardering voor het onderwijs een positief effect hebben op de ontwikkeling van een kind.⁶ Daarbij zijn in het bijzonder ouders met lage SES, gescheiden ouders en minderheden een kwetsbare groep. Deze ouders hebben meer praktische, culturele of persoonlijke drempels om betrokken te zijn op een manier die past bij het Nederlandse onderwijssysteem.⁷

Daarnaast heeft ook de interactie tussen ouders op een IKC positieve invloed op de betrokkenheid van ouders bij de schoolontwikkeling van hun kind. Dit gaat niet vanzelf. Professionals zullen ouders hierin moeten begeleiden en ouders elkaar ook. Dit betekent dat er op meerdere fronten samengewerkt moet worden. Bijvoorbeeld tussen het gezin en het IKC, de voorschoolse voorzieningen, vrijetijdsvoorzieningen, preventieve voorzieningen en jeugdhulp. Ouderparticipatie, het samen met andere ouders je inzetten voor het IKC, kan hierin bijdragen maar ook buddyprojecten met ouders zoals het Schulmentoren programma in Hamburg en activiteiten in de wijk van buurtsportcoaches, cultuurcoaches en mediacoaches.⁸ En uiteraard ook de preventieve inbreng van de jeugdondersteuners.

3.3 Het handelen van professionals

Een juiste invulling van ouder- en kindbetrokkenheid vraagt een bepaalde houding met bepaalde competenties van professionals. Dit geldt voor alle professionals in en rondom het IKC, dus niet alleen voor de leerkrachten. De volgende competenties hebben professionals nodig:

1. Een uitnodigende houding

Een uitnodigende en open houding bevordert de samenwerking met ouders. Ouders voelen zich hierdoor gewaardeerd en gezien. Het sterkt hen in het gegeven dat ze een belangrijk onderdeel zijn van het schoolsucces van hun kind. Deze houding is werkzaam bij alle leeftijden en onderwijssectoren en bij alle verschillende sociaal economische achtergronden van ouders. Het laagdrempelige contact met ouders moet met regelmaat plaatsvinden om zijn succes te behouden. Dit contact maakt de samenwerking met ouders op het moment dat er zorgen zijn eenvoudiger.

2. Omgaan met diversiteit

⁴ Ryan & Deci (2017). Self determination theory, Basic Psychological Needs in Motivation, development and wellness

⁵ Nederlands Jeugdinstituut, 2017. Partnerschap met ouders: wat werkt?

⁶ Driessen, 2021. Parental Involvement in Education: The COVID- 19 Panacea?. Te downloaden via Researchgate.net.

⁷ Nji, 2017. Driessen, 2021.

⁸ <https://www.schulmentoren.de/Ueber-uns/Ueber-uns-702>

Leerkrachten vinden het over het algemeen lastig om te gaan met andere waarden, normen en gewoonten dan zij zelf uit hun eigen cultuur gewend zijn. Hierdoor hebben zij de neiging ouders met een andere culturele achtergrond op afstand te houden. Ouders verwachten daarentegen van leerkrachten dat zij om kunnen gaan met culturele diversiteit. Voor een goede samenwerking moeten leerkrachten in staat zijn om de culturele verschillen te zien en te begrijpen waardoor er meer begrip ontstaat.

3. Ouders zien als waardevolle partners

Voor een gelijkwaardige samenwerking is het van belang dat leerkrachten ouders zien als partners in het schoolsucces van het kind. Partnerschap vraagt een andere houding dan dat leerkrachten van oudsher gewend zijn. De belangrijkste obstakels hierin zijn dat leerkrachten oordelen uit de eigen professie als waardevoller zien dan de mening van ouders. De communicatie verloopt hierdoor eenzijdig van school naar ouders. Voor partnerschap moeten leerkrachten focussen op datgene wat ouders kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van het kind en daarin de pluspunten zien in plaats van de tekortkomingen.

4. Gericht op empowerment

Leerkrachten moeten ouders zien als waardevolle partner in de ontwikkeling van het kind. Het is de rol van de leerkracht om ouders aan te moedigen, kennis te bieden en te ondersteunen om zo ouders optimaal in staat te stellen partner te zijn in het onderwijs van hun kind.⁹

3. Financiën en rollen binnen KVK

De gemeente heeft het stimuleren van ouderbetrokkenheid de laatste 10 jaar financieel ondersteund. Per jaar ging dit om € 50.000,-. Daarnaast is vanaf de eerste subsidieronde Kansen voor Kinderen in 2016 ouderbetrokkenheid één van de belangrijkste beoordelingscriteria geweest.

In 2021 heeft het toenmalige college het Uitvoeringsprogramma Kansen voor Kinderen 2 vastgesteld. Het huidige college wil het Uitvoeringsprogramma continueren. In dit Uitvoeringsprogramma wordt ervoor gekozen selectief te investeren in aandachtsgebieden door het extra versterken van Plus-IKC's. Maar ook op de andere IKC's gaan de ontwikkelingen ondersteund blijven worden. Het vergroten van ontwikkelingskansen van kinderen wordt vormgegeven door impactgericht te gaan werken. Dat betekent dat per IKC, vanuit de basis, kan worden onderzocht hoe hieraan invulling kan worden gegeven. Daarom kunnen IKC's via de subsidie kansen voor kinderen geld aanvragen voor ouderbetrokkenheid. Daarbij moet onderbouwd worden waarom bepaalde activiteiten voor een IKC nodig zijn, hoe de activiteiten leiden tot het vergroten van ouderbetrokkenheid en hoe ze passen binnen deze systeembenadering van ouderbetrokkenheid. De beschikbare € 50.000,- maakt daarom vanaf het schooljaar 2023-2024 (aanvraagperiode voorjaar 2023) deel uit van de Kansen voor kinderen regeling.

⁹ Kassenberg & Petri, 2015. Competenties van leerkrachten in het samenwerken met ouders: een literatuurstudie — Hanze University of Applied Sciences. Zie research.hanze.nl.